

Brentano om Arbejderspørgsmaalets Løsning.

Professor Lujo Brentano i Breslau har for nylig udgivet et Bind «historiske og økonomiske Studier» under Titlen «Das Arbeitsverhältniss gemäss dem heutigen Recht» (Leipzig, Duncker & Humblot. 1877). Der gives heri en populær-videnskabelig Behandling af Arbejderspørgsmaalet fra det Standpunkt, som samme Forfatters tidligere Værk «Die Arbeitergilden der Gegenwart» indtager. Den nu udkomne Bog behandler samme (og flere) Emner som det tidligere meget omfangsrige Værk, men den gaar langt fra saa meget i det Enkelte. Bogen falder i tre Hovedafsnit: Arbejderspørgsmaalets Forløbere og historiske Udvikling; Arbejderspørgsmaalets økonomiske Grundlag; Arbejderspørgsmaalets Løsning. Fremstillingen er tiltalende og vil helt igjennem læses med Interesse; men dermed er jo slet ikke sagt Noget om, hvorvidt man vil billige de af Forf. forfægtede Anskuelser. Brentano er som bekjendt en af de mest fremragende tyske Kathedersocialister; hans Værk om Arbejdersgilderne har bidraget betydeligt til Kathedersocialismens Udvikling i Tyskland; det er af Nogle blevet hævet til Skyerne, medens Andre stærkt have angrebet det, ja endog paa- staaet om det, at dets Opgave kun skulde være at tjene

Socialdemokraterne til Flankedækning. En lignende Meningsforskjel vil, om end maaske i en mindre stærk Grad, gjøre sig gjældende med Hensyn til det Værk, vi her have for os. Vi skulle i Dag ikke indlade os paa nogen Prøvelse af de forskjellige modstaaende Meninger, men indskrænke os til at give et objektivt Sammendrag og Uddrag af de Resultater, hvortil Brentanos historisk-økonomiske Studier have ført ham. Kritiken saavel som yderligere Meddelelser af det nævnte Skrift forbeholde vi os.

Historien viser os Folkenes Opblomstren og Undergang. Den viser os, hvorledes indenfor de enkelte Folks Grænser Samfundsklasser blomstre op, vinde Magt, og styrte sammen. Men den viser os tillige, trods al Omkiftelighed, Udviklingen af en Kultur-Ide. Alle svundne Generationer synes kun at have levet, for at bringe de fremtidige saa meget nærmere til Idealet for menneskelig Tilværelse. Frembringelsen af den størst mulige Kultur og Udbredelsen af dens Velsignelser til den størst mulige Del af Befolkningen er Opgaven. Det ideale Maal er Alles højeste Fuldkommengjørelse, hvilket naturligvis ingenlunde betyder, at en fuldstændig lige Uddannelse af Alle skulde være mulig; tvært imod: der vil altid være betydelige Forskjelligheder mellem de Enkelte; Forskjellen lader sig ikke fjerne; men Udviklingen bør være af en saadan Natur, at de mellem Menneskene bestaaende Forskjelligheder kunne, i Stedet for at adskille, samle sig til et harmonisk Hele, hvor Enhver i Forhold til sine ved Kulturen saa meget som muligt udviklede Anlæg faar Andel i alle Kulturens Velsignelser. — Hermed er

Arbejderbevægelsens Maal og Grænse givet. Maalet: Siden det 18de Aarhundrede er alle Samfundsklassers Ligeberettigelse til Deltagelse i Kulturen anerkjendt; det gjælder om, at Arbejderklassen, efterhaanden som Kulturen skrider frem, faar Del i Civilisationens Fremskridt ikke blot efter samme Maalestok som tidligere, men efter en større Maalestok. Grænsen: Arbejderbevægelsen er kun et enkelt underordnet Led af Menneskehedens Udvikling; Arbejderbevægelsen tilsigter at skaffe Masserne større Del i Kulturen; men samtidig gjælder det at fremme selve Kulturen; Kulturens Fremskridt forudsætter imidlertid Uligheder i Samfundet, og det sociale Lighedsprincips Virkeliggjørelse finder sin Begrænsning i de Betingelser, der ene muliggjøre Menneskehedens videre Fremskriden.

Imod denne Opfattelse af Arbejderspørgsmaalet staa tre andre i vor Tid udbredte Opfattelser.

For det Første: Udannede Ejendomsbesiddere og Fabrikanter og kortsynede aandelige og materielle Epikuræere benægte, at der overhovedet existerer et Arbejderspørgsmaal, eller definere det som Spørgsmaalet om, hvorledes der kan faas tilstrækkelig mange Arbejdere til billig Løn, og hvorledes Arbejderne kunne tvinges ned i en Stilling, der passer sig for dem. De glæde sig over, at der findes Overflod paa ynkeligt stillede Mennesker, da man ellers ikke vilde kunne faa Nogen til at udføre uundværlige men smudsige og lave Forretninger: hvem skal dyrke vore Marker og sætte vore Maskiner i Gang, naar Arbejderne faa Del i Kulturens Velsignelser, spørge de. Millionerne maa pløje, smede og høvle, for at nogle Tusinde kunne studere, male og regere, udbyrder

Treitschke*). Om man end ikke selv tror paa noget himmelsk Hinsides, saa henviser man dog Arbejderne dertil som til et Sted, hvor de ville finde Erstatning for deres jordiske Lidelser. Man forvexler endelig Arbejderspørgsmaalet med Fattigspørgsmaalet, og fremfører den gamle fortærskede Indvending, at det er umuligt, at befri Verden for Fattige. — Ligeoverfor Folk, der hylde saadanne Anskuelse, nytter det neppe at minde om Kants Sætning, at intet Menneske kun skal være en Anden Middelt til et Øjemeds Opnaaelse, at ethvert Menneske, ved Siden af at fungere som tjenende Led for andre Formaal, tillige er sit eget Maal. Og ere Arbejderne virkelig identiske med Tiggere? Gjælder Arbejderspørgsmaalet Tilintetgjørelsen af al Fattigdom, eller gaar det ikke snarere ud paa at forhindre, at Arbejderne blive til Tiggere? Har noget fornuftigt Menneske nogensinde bestridt, at der altid maa findes Folk til at udføre det grove Arbejde, og er Spørgsmaalet ikke snarere det, hvilken Dannelse Markarbejderne, Smedene og Snedkrene maa have? Er det ikke en forfærdelig Tanke, at en Tro, som de dannede Klasser ikke dele, i Længden skulde kunne beherske de lavere? Og jo mere den gamle Tro svinder bort, des mere bliver det, naar de højere Klassers Kultur skal sikres, nødvendigt at gjøre de lavere Klasser delagtige i Kulturfremskridtene. Aldrig bringes en Kulturs Bestaaen i større Fare, end naar Rige og Fattige savne fælles Interesser og staa fremmede ligeoverfor hinanden, samtidigt med at den fra alle højere Kulturnydelser udelukkede Folkeklasse vaagner til Bevidstheden af sin Kraft og sine Fordringer.

*) Jfr. Nationalekonomisk Tidsskrift VI., 311.

Den anden modstaaende Opfattelse er Kirkens, navnlig den katholske Kirkes. Den katholske Kirke anerkjender ganske vist et Arbejderspørgsmaal; men Roden til det Onde søger den deri, at Arbejderne vende sig bort fra Kirken. De Kirkeligsindede denuncere i ligesaa heftige Udtryk som Socialdemokraterne Kapitalen, — men ikke fordi den holder Arbejderne borte fra det jordiske Paradis, men fordi den berøver dem Himmelen. Det vilde være uretfærdigt at stemple en Organisation, der har bragt Kulturen fra Syden til Norden, som Fjende af al Kultur; men den er bleven staaende paa et middelalderligt Standpunkt, og den fremskredne Kultur har nu emanciperet sig fra den. Derfor fordømmer Kirken den moderne Kultur og dens Fremskridt; derfor ser den ikke Arbejderspørgsmaalets Løsning i Arbejdernes Delagtighed i Kulturens Velsignelser, thi denne Delagtighed vilde fjerne de endnu tro blevne Arbejdere fra Kirken og ikke føre de alt frafaldne tilbage. Arbejderspørgsmaalets Løsning bestaar i de Riges Omvendelse til Troen, og i Erhvervelsen af Midler, hvørved Arbejderklassen kan holdes i Afhængighed af Kirken. — Dommen over den kirkelige Opfattelse af Arbejderspørgsmaalet vil rette sig efter den Mening, vi have om den kirkelige Verdensanskuelses Rigtighed eller Falskhed.

Den tredje modstaaende Opfattelse af Arbejderbevægelsens Maal er den socialdemokratiske. Socialdemokraterne forlange ikke blot, at Arbejderne i større Omfang end hidtil faa Del i Kulturen, men de forlange, at alle Samfundsklassers Del blive ens, eller snarere: de forlange alle Samfundsklassers Afskaffelse. De forlange, for at opnaa den størst mulige harmoniske Udvikling af alle legemlige og aandelige Evner, at Existensbetingelserne

blive ens for Alle. De forlange Afskaffelsen af Ejendomsretten over Produktionsmidlerne og af Arveretten. Ejendomsret over Forbrugsgjenstande er vel nødvendig for Individets fysiske og moralske Udvikling; men da ethvert Individ behøver denne Ejendom til sin Personligheds Udvikling, fordre de den fordelt ligelig. Enkelte Socialdemokrater opstille endnu yderligere Fordringer. — Men nogen Ulighed i de forskellige Samfundsklassers Existensbetingelser er nødvendig, hvis der overhovedet skal gjøres Fremskridt i Kultur. Ere paa den ene Side extreme Modsætninger i Existensbetingelserne skadelige og ødelæggende for Kulturenheden, vilde paa den anden Side en fuldstændig Lighed i Indkomstfordelingen virke yderst uheldigt. Store, mellemstore og smaa Indkomster bør findes Side om Side med hverandre, fordi kun derved Kulturens Fremskriden og Mangesidethed muliggjøres. Forskjellighederne mellem Samfundsklasserne bør ikke tilintetgjøres, men begrænses til det Omfang den sociale Harmoni kræver.

At søge at naa dette Maal ved at trykke de højere Klasser lavere ned, vilde være ganske forkasteligt. Forkastelig er ikke blot Afskaffelsen af Ejendomsretten over Produktionsmidlerne og af Arveretten, men ogsaa saadanne Forhøjelser af Arbejdslønnen, der ikke føre til nogen Forbedring af Arbejderens Levofod (Lebenshaltung, standard of life), da de vilde forværre de højere Klassers Stilling uden at forbedre de laves. Men uden enhver som helst Nedtrykken af de højere Klasser lader Maalet sig dog ikke naa. Ligesaa forkastelig som Lønningsforhøjelser, der skade de Besiddende uden at nytte Arbejderne, ere, ligesaa berettigede ere Lønningsforhøjelser der forbedre Arbejdernes Levofod paa de Besiddendes

Bekostning; ellers vilde det blive umuligt for Arbejderne at faa større Del i Kulturen, end de nu have.

Det Første, der viser sig, naar Talen er om at hæve Arbejderen til en højere Andel i Kulturens Velsignelser, er Forbedringen af Arbejdernes materielle Kaar, — ikke blot større Indkomster end nu, men ogsaa sikrere og mere regelmæssige. En saadan Forbedring er nødvendig, dels fordi Arbejderens materielle Stilling paa mange Steder ligefrem er et Menneske uværdigt, dels fordi den materielle Forbedring er en Betingelse for den moralske og intellektuelle Fremgang og for en tilfredsstillende Opfyldelse af Pligterne mod Stat og Samfund. Man hævder rigtignok ofte med Indignation, at Dyd og Intelligens er uafhængig af Formuestilstanden. Men den der har undersøgt Sammenhængen mellem Arbejderklassernes økonomiske Kaar og deres moralske og intellektuelle Tilstande; den der kjender de statistiske Arbejder om Sammenhængen mellem Prisen paa Livsfornødenheder og Forbrydelsernes Hyppighed, og den der har læst de forfærdelige Opgivelser i de engelske Blaabøger om Arbejderskernes Løn og Prostitutionen, — vil indrømme, at den i og for sig sande Paastand, at Dyden kan bestaa og Talentet udvikle sig i en hvilken som helst Stilling, er et fuldstændig magtesløst Vaaben, naar det bruges imod Fordringer om en Forbedring af Arbejdernes materielle Kaar. Visselig vil Ingen benægte, at Dyd og Talent kunne trives under alle Forhold; men hvad der er muligt for udmærkede Mennesker, beviser Intet om, hvad Gjennemsnitsmennesket faktisk opnaar. Gjennemsnitsmennesket vil altid svare til de Forhold, hvorunder det lever.

Det Andet, det gjælder om, er at begrænse Arbejdsdagen ikke blot for at sætte Arbejderen i Stand til at

nyde sine større Indkomster og gjenvinde sine Kræfter, men ogsaa og navnlig af Hensyn til Arbejdernes moralske og intellektuelle Dannelse. En Indskrænkning af Arbejdstiden er nødvendig, hvis Arbejderen skal have Adgang til Menneskehedens Kulturfremskridt, d. v. s. hvis han skal gjøres solidarisk med Samfundets aandelige Interesser.

Endvidere forlanger den i vort Aarhundrede raadende Tanke om alle Samfundsklassers Ligeberettigelse, at Arbejderen drages frem til det politiske Liv: almindelig Værnepligt og almindelig Valgret er i samme Grad Ret og Pligt, og nødvendige Følger af det nuværende borgerlige Samfunds Grundlag: lige Rettigheder og lige Pligter for alle Samfundsklasser. Uden Valgret føler Ingen sig som Statsborger; og Valgretten er den logiske Forudsætning for Værnepligten; i et frit Land kan almindelig Værnepligt kun forsvares, naar der indrømmes almindelig Valgret. Man paastaar rigtignok, at der til Valgretten svarer en anden Pligt, Skattepligten, og at den kun opfyldes af de Besiddende og Velhavende. Dette er ikke rigtigt: ogsaa paa de Besiddelsesløse tynger Skattepligten: kun er der den Forskjel, at dens Opfyldelse paalægger dem uforholdsmæssig store Ofre. Man indvender endvidere, at Valgretten kun tilkommer dem, der paa Grund af Formue og Dannelse ere i Stand til at benytte den til Statens Vel. Men er de Besiddendes udelukkende Valgret virkelig en Garanti for Statens Velværd! Hidtil have de Besiddende, hvor de alene havde Valgret, benyttet den til en snæverhjertet Klasselovgivning. Den Aristoteles'ske Indvending, at den Mand, der Dag ud og Dag ind slider i grovt Arbejde, ikke kan hæve sig op over sine snævre materielle Interesser, kunde maaske passe under den græske Oldtids Forhold, men

vil i Nutiden føre til at Alle, eller Ingen, udelades fra Valgretten. Nægter man de Besiddelsesløse Valgretten, vil man ophidse dem ikke blot mod de andre Samfundsklasser men mod Staten; vil man have, at Alle skulle føle sig solidariske med Staten, maa man ogsaa give Alle Valgret. Og man tro ikke at gjendrive denne Paa-stand med det Spørgsmaal, om Socialdemokraterne da have nærmet sig Tanken om den nationale Stat i det Tiaar, der er forløbet siden den almindelige Valgret indførtes i det nordtyske Forbund. De have unægteligt gjort netop det Modsatte. Men hvad er Grunden til at der, trods den almindelige Valgret, endnu bestaar et mægtigt rigsfjendtligt Arbejderparti? Denne Grund ligger hos de øvrige Partier. Intet af de rigsvenlige Partier har kæmpet for Arbejdernes berettigede Krav med en saadan Iver, at det kunde drage Arbejderne til sig og tage dem bort fra Socialdemokratiet. Fremskridtspartiet, der skulde være mest skikket hertil, har stillet sig i et meget løst Forhold endog til Fagforeningerne. Og hos de øvrige Partier, de egenlige Bærere af den nationale Tanke, finde Arbejderne det stik Modsatte af varm Imødekommen. Ethvert af Arbejdernes Forsøg paa ved Koalitioner at bringe Lønnen i Vejret, bliver i Partiernes Blade stemplet som i højeste Grad fordømmeligt. Altid gjøres Arbejderne i en saarende Tone ansvarlige for Tilbagegangen i Industrien. Og de, der tage sig af Arbejdernes Rettigheder, blive ligefrem lyste i Ban. Kun de Ultramontane stille sig paa en anden Maade. Det er bekjendt, at paa de Steder i Tyskland, hvor Ultramontanismen har Overhaand, er Socialdemokratiet uden Indflydelse. Hvorfor? Ikke fordi den katholske Kirke skulde tilfredsstille Arbejdernes Krav paa større Del i Kulturen;

heller ikke fordi de katholske Arbejdere skulde — opfyldte af middelalderlig-asketisk Verdensforagt — være tilfredse med deres jordiske Kaar; men fordi den katholske Klerus — i Modsætning til hvad der er Tilfældet andetsteds — stiller sig paa en venskabelig Fod med Arbejderne, anerkjender deres Klager og kommer dem sympathetisk imøde. Der gives intet andet Middel til at vække Sympathi end selv at vise Sympathi.

Har man klaret for sig, hvilket Maal Arbejderbevægelsen har, opstaar Spørgsmaalet om Midlerne.

Kun ét Middel gives der, ved hvilket Arbejderklassens materielle Stilling kan forbedres: en Forhøjelse af Arbejderklassens Levofod. Thi da Arbejderspørgsmaalet bestaar i den Opgave at skaffe Arbejderklassen en større Del end tidligere i Kulturens Velsignelser, er det klart, at det ikke løses derved, at et større eller mindre Tal Arbejdere hæves op over deres Klasse, men at Arbejderen som Arbejder og ikke som noget Andet maa faa en bedre Stilling. Dette er kun muligt ved en Forhøjelse af det, som i et Folk sædvansmæssigt fordres til at friste Livet og forplante sig.

Men hvorledes lader Arbejderklassens Levofod sig bringe i Vejret?

Adam Smith gik ud fra den Forudsætning, at alle Mennesker vare lige begavede fra Naturens Side og opfyldte af den samme Begjærighed efter at opnaa det størst mulige Renudbytte. Derfor forlangte han Fjernelsen af alle retslige Skranker, der hindrede den Enkeltes Udvikling, og henviste de Enkelte til at stole paa sig selv. Naar Banen var fri, vilde Bestræbelserne efter at opnaa det størst mulige Udbytte bringe de Enkeltes

Evner til fuld Udvikling, og da Alle vare ens, vilde baade alle Enkeltes og det Heles Vel virkeliggjøres. Men Menneskene ere ikke ens fra Naturen af. Den skranke-løse Frihed førte kun til den størst mulige Udfoldelse af de økonomisk Udmærkedes, de Stærkes Kræfter. De med Gjennemsnitsegenskaber Begavede, Arbejdernes store Mængde, blev ved de økonomisk Stærkes under den fri Konkurrence sig stærkt udfoldende Overmagt trykkede ned til en slettere Stilling. Den fri Konkurrence viste sig saaledes ude af Stand til at bringe Arbejdernes Levefod i Vejret. Den viste sig kun som et Middel, hvormed de økonomisk udmærkede Individets Kræfter kunde bringes til fuld Udfoldelse.

Socialisterne hylde lignende Anskuelse om Menneskenes naturlige Lighed. Men, konsekventere end Smith, se de ikke alle Hindringer for de naturligt lige Menneskers lige Udvikling fjernede, derved at de tidligere retslige Privilegier afskaffes. I de overleverede faktiske Uligheder, fremfor Alt i den ulige Besiddelse af Produktionsmidlerne, se de de samme Hindringer for Virkeliggjørelsen af alle Enkeltes størst mulige Vel som i hine retslige. Derfor ville de unddrage Produktionsmidlerne fra den private Ejendomsret og betragte Fællesskab i det økonomiske Liv som det Middel, hvormed den samlede Menneskeheds Levefod skal forbedres. Men det kommunistiske Liv forudsætter altid udmærkede moralske Egenskaber hos dem, der danne Fællesskabet. Ligesaa lidt som i økonomisk bestaar der i moralsk Henseende en naturlig Lighed mellem Menneskene, og hine udmærkede Egenskaber lader sig i det Højeste udvikle hos et Mindretal under særlige Forhold. Forsøgene paa at virkeliggjøre det socialistiske Princip i Produktionsfor-

eninger — hvor saadanne overhovedet have udfoldet sig — have da ogsaa kun ført til, at et indskrænket Antal Arbejdere ved Anstrengelse, Klogskab og Sparsommelighed ere gaaede fra Arbejderklassen over i Arbejdsgiverklassen og besidde store Fabriker. Men da Halvdelen af de i Industrien anlagte Formuer ere skabte af saadanne Mænd enkeltvis, er der ikke noget Forbavsende i den Kjendsgjerning, at en af dem bestaaende Forening er i Stand til at gjøre det Samme. Hine faa Arbejdere have ikke undergaaet nogen særlig moralsk Disciplin, men ere blevne til Kapitalister og Arbejdsgivere af den sædvanlige Slags, og de i deres Fabriker beskjæftigede Arbejdere have det ikke anderledes end alle andre Fabrikarbejdere. Heri er der ingen Løsning af Arbejderspørgsmaalet.

Hvor Arbejderklassens egen Kraft ikke slaar til, maa man ved Lovgivningsforanstaltninger søge Levefoden bragt i Vejret, og forevrigt maa man sætte sin Lid til Voldgifts- og Enighedskamrene. Brentano har i det foreliggende Skrift vist, hvorledes den engelske Arbejderlovgivning — Fabriklove, Bjergværkslove, Love om Arbejderboliger m. fl. — har udviklet sig; ogsaa Karl Marx udtaler, at denne Lovgivning har ført til den engelske Arbejderklassens «fysiske og moralske Gjenfødelse». Men de Forudsætninger, fra hvilke den moderne Lovgivning gaar ud under sin Ordning af Arbejdsforholdet, blive dog, hævder Brentano, først virkeliggjorte ved Voldgifts- og Enighedskamrene, — Kronen paa Arbejdernes Organisation i Fagforeninger. Herved bliver Arbejderen til en selvstændig Varesælger; herved fjernes den Fare, der ellers ligger deri, at Arbejderens Vare er uadskillelig fra hans Person; herved faar han, idet Udbudet af hans

Vare ordnes, Indflydelse paa dens Pris; herved bliver Arbejdernes og Arbejdsgivernes lovmæssige Ligeberettigelse ved Fastsættelsen af Arbejdsbetingelserne bragt til Aerkjendelse; og ved dette Middel vil en Forhøjelse af Lefveden i aandelig og materiel Henseende kunne opnaas. — Disse to hinanden udfyldende Ordninger af Arbejdsforholdet, Lovgivningen og de forenede Arbejders Selvhjælp, opfylde de Fordringer, der, som tidligere vist, maa stilles til Arbejderspørgsmaalets Løsningsmidler: det gjælder at have Gjennemsnittet, den store Mængde, for Øje; hele Klassen, ikke dens enkelte Medlemmer, skal der tænkes paa; Arbejderens Stilling som Arbejder er det, der skal forbedres. Medens Arbejderlovgivningen og Arbejderkamrene nu ganske vist ikke hindre de særligt Udmærkede i frit at udfolde sig, have de dog taget deres Udgangspunkt i Gjennemsnitsarbejderens Evner og Fornødenheder; det er Arbejderklassen i dens Helhed, ikke dens enkelte Medlemmer, det er Arbejderen som Arbejder de ville tage sig af.

Arbejderspørgsmaalets Løsning vil ikke blot muliggøres ved disse hinanden supplerende Ordninger af Arbejdsforholdet; ved deres Gjennemførelse vil ogsaa Avtoritetens, Individualismens og Socialismens Princip komme til Aerkjendelse i et Forhold, der svarer til, hvad Nutiden kræver. I Begyndelsen af sin Bog har Brentano fremhævet, at disse tre Principer gjøre hverandre Herredømmet over det økonomiske Liv stridigt. Under sine derpaa følgende Betragtninger har han paapeget de Forhold og de Aarsager, der ere bestemmende for, hvilket Princip der skal have Overmagten. Avtoritetsprincippet har Overhaand i Folkenes Umyndighedstid, og virker da heldigt, idet det baade vækker og udvikler de Enkeltes

Kræfter og beskytter de Svage imod de Stærke. Men varer Avtoritetsherredømmet over i en Tilstand, hvor Folkets udviklede Kræfter ikke mere trænge til det, saa virker det skadeligt. Jo dygtigere Folket er, des mere uvilligt finder det sig i Skrankerne, og det søger at befri sig for denne Plage. Ligeoverfor disse Forsøg søge de talrige Interesser, der ere knyttede til Avtoritetsherredømmets fortsatte Bestaaen, at opretholde det. Istedetfor at fremkalde og lutre Borgernes Selvvirksomhed søger Avtoriteten at undertrykke den. Dens Herredømme bliver til Misregering, indtil den styrtes af Borgerne, der rejse sig imod den. Nu opløstes Fornægtelse af enhver positiv Avtoritetsvirksomhed ja af enhver Organisation til absolut Dogme, og Løsladelsen af alle individuelle Kræfter forkyndes som herskende Princip. Udviklingen antager et ikke anet Opsving. Men Friheden udruger Kolosser og Yderligheder. Snart viser det sig, at Fornægtelsen af en hvilkenksomhelst Organisation kun har Berettigelse som Protest imod de tidligere Misbrug; at den rene Individualisme kun er de udmærkede Individens, de Stærkes Princip. Og den under de Stærkes Overmagt lidende Masse slutter sig sammen for i Forening at beskytte sine Interesser og ved Sammenslutning bringe de Enkeltes Kræfter til Udvikling. Ja som Modsætning til de Alt overragende Stærkes Herredømme fremstaar Bestræbelsen efter at nivellere Alt og tilkjende Alle det Samme. Saaledes viser den faktiske Udvikling Avtoriteten som de økonomisk Umyndiges og moralsk Umodnes Princip; de Enkeltes fri Konkurrence som de Stærkes Princip; Associationen som de Svages Princip. Men da der til alle Tider gives Umyndige og moralsk Umodne, Stærke og Svage, have alle de tre Principer til enhver Tid — omend

til de forskjellige Tider i forskjellig Grad — deres Gyldighed.

I vort Aarhundrede, der saa stærkt har bragt Individets Selvstændighed frem ligeoverfor Avtoritetens Misbrug, er der ingen Tvivl om, at det Princip, der bedst stemmer med Tidens Krav, er det individualistiske. Men der gives ogsaa i vor Tid Umyndige, som trænge til Statens Indgriben, og de Forhold, der fremkaldte den engelske Arbejderlovgivning, vise at vort Aarhundredes moralske og intellektuelle Dannelse endnu ikke formaar at afgive nogen tilfredsstillende Dømming imod farlige Misbrug af den økonomiske Magt. Hine Umyndige, disse Forhold kræve fremdeles Avtoritetens Indskriden. Men udover det Nødvendige maa Avtoriteten ikke gaa. Skal Menneskehedens Maal, Alles størst mulige Fuldendelse, fremmes, maa de Enkeltes Selvstændighed hævdes. Kun ved Selvstændighed udvikles Menneskene hertil. Derfor maa Statens Indskriden ikke udstrække sig til hine Svage, der vel ikke alene men dog i Forening ere i Stand til at forsvare deres Interesser. En saadan Indskriden vilde hindre de Enkeltes Selvstændighed; den vilde føre til, at de Svage aldrig opnaaede større Selvstændighed, ja at den, de allerede have opnaaet, blev undertrykt. Friheden, vor Tids Grundprincip, vilde blive undergravet derved. For at Friheden ogsaa kan blive virkeliggjort for de Svage, trænger vor Tid til en Fuldstændiggjørelse af de Stærkes individualistiske System ved et System af de Svages Association.

Ved Gjennemførelsen af den her angivne Ordning af Arbejdsforholdet, ved de forenede Arbejderses Selvhjælp og ved Lovgivningen, kommer ethvert af de tre Principer til Anerkjendelse i et Forhold, der svarer til Aarhundredets

Krav. Grundprincippet for den økonomiske Ordning vedbliver de Enkelttes fri Selvvirksomhed at være, og den for Talenternes og de Stærkes fulde Udfoldelse nødvendige fri Bane vedbliver at være aaben for Alle. Men de Svage opnaa under denne Ordning i Forening Selvstændighed, de Umyndige faa den nødvendige Beskyttelse, og ved retlige Skranker forhindres Misbrug af den økonomiske Overmagt paa Grund af utilfredsstillende moralsk og intellektuel Dannelse. Denne Ordning af Arbejdsforholdet er rigtignok i Strid med Fevdalsocialisternes Bestræbelser, der ønske det gamle Avtoritetsherredømmes Tilbagevenden. Den er ogsaa i Strid med Socialdemokraternes Paastand paa at fjerne alle sociale og individuelle Uligheder. Men den stemmer med de Ideer, som den store Omvæltning af det hele sociale og politiske Liv siden det 18de Aarhundredes Slutning har frembragt; den stemmer med Tidens moralske og politiske Idealer og med den nuværende Rets Grundprinciper.

Thi Virkeliggjørelsen af denne Arbejdsforholdets Ordning kræver, hvad Brentano mener at have vist i sit Skrifts tidligere Afsnit, ikke Fastsættelsen af ny Grundlag for den retlige og sociale Ordning. Det Eneste, der behøves, er en ærlig og følgerigtig Gjennemførelse af de Grundsætninger, der ikke blot ere Grundlaget for det nuværende Samfund, men maa være den ideale Basis for alle Tidens sociale Tilstande: den personlige Frihed og Alles Lighed for Retten. Med Virkeliggjørelsen af disse den nuværende Samfundsordnings Grundprinciper er ogsaa Arbejderspørgsmalets Løsning given. Hermed aabnes Vejen til Kulturens Velsignelser for Alle, der stræbe herefter. Ganske vist vil den, nu som før, kun kunne til-

bagelægges i Kamp og Arbejde. Den Tilstand, der vil gives med hin Gjennemførelse, vil være langt fra at svare til Drømmen om et Slaraffenland. Men «kun den fortjener sig Frihed som Livet, der daglig maa erobre den». Det, som vil opnaas, og som kun kan opnaas, vil ligne den Tilstand, som hint arbejdsdygtige «fri Folk paa fri Grund» har, og i Forudfølelsen af hvis Virkeliggjørelse Faust nyder det højeste Øjeblik.

—

—

—